

ELS BRIGADISTES INTERNACIONALS ENTERRATS L'ANY 1938 AL CEMENTIRI DELS CAPUTXINS DE MATARÓ: IDENTIFICACIÓ I DIGNIFICACIÓ 80 ANYS DESPRÉS

Maria Salicrú-Maltas

1 - OBJECTIU

Aquest article pretén donar a conèixer la identitat de la cinquantena de Brigadistes Internacionals enterrats entre 1938 i 1939 al Cementiri dels Caputxins de Mataró. Es busca dignificar la seva persona divulgant el seu nom real, la seva edat, nacionalitat, professió i trajectòria militar així com la seva vessant més humana (adreça familiar, conviccions democràtiques, activisme polític i estat civil).

Es desitja que aquesta investigació serveixi com a fonament històric perquè:

-La Generalitat de Catalunya, amb l'Ajuntament de Mataró com a abanderat, pugui notificar de manera oficial a les famílies dels brigadistes internacionals, la seva mort i inhumació a la capital del Maresme 80 anys després. (No es té constància que familiars dels interbrigadistes inhumats hagin vingut mai a Mataró a visitar el cementiri. És per això que des del Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró –GRMHM- es va instar a l'Ajuntament que fes el possible per informar als familiars a través dels canals legals i que se'ls convidés a la ciutat amb l'objectiu de presenciar un sentit homenatge als seus familiars inhumats).

-La Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Mataró puguin notificar de manera oficial als alcaldes de les ciutats de procedència dels brigadistes internacionals la seva mort i inhumació a la capital del Maresme.

-La Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Mataró puguin notificar de manera oficial a les ambaixades (consolats) la defunció i inhumació d'aquesta cinquantena d'interbrigadistes a Mataró ja que es desconeix si aquest tràmit es va portar a terme al 1938-1939 per raons polítiques.

L'article també té com a finalitats:

-Informar de les novetats a les institucions i associacions que dignifiquen als brigadistes arreu del món. També als 5 arxius en xarxa que existeixen amb bases de dades de brigadistes internacionals: ACER (França), ALBA (EUA), DOEW (Àustria), RGASPI (Rússia, Fons núm.545) ¹ i SIDBRINT (Catalunya), així com als autors que han publicat biografies d'interbrigadistes enterrats a Mataró. Amb l'actualització de les dades es pretén que constin correctament en futures reedicions de les publicacions i a la xarxa.

-Rectificar els noms al monument-homenatge als brigadistes

internacionals del Cementiri dels Caputxins inaugurat el 1996, obra dels arquitectes Agàpit Borràs i Mariona Gallifa.

2 - MOTIVACIÓ

SINGER. JOSEF SINGER. Aquest era el nom que sempre em cridava l'atenció del monument-homenatge als Brigadistes Internacionals del Cementiri dels Caputxins de Mataró. Ubicat a la part superior del recinte (Secció Única), a prop de l'entrada nord, al Cementiri Municipal (antic Cementiri laic), al monument hi ha esculpits els noms de la cinquantena d'interbrigadistes que es creu que estan enterrats a la ciutat. Cada vegada que acudia al «Cementiri dels espiritistes»—que deia la meua àvia materna—i em fixava amb el monument, el nom d'aquest soldat austríac de 32 anys, era com un punt de fuga pels meus ulls. M'atreia i sempre em preguntava per la seva part més humana: quins valors tenia? quina implicació política havia tingut abans de venir a lluitar contra el feixisme? havia estat a redós dels seus pares? era de religió jueva? d'ideologia comunista com la gran majoria de voluntaris? com deuria ser físicament?

Anys després he conegut algunes d'aquestes respostes gràcies a la petició que em va fer el Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró a principis de 2017. Aquesta associació, de la qual sóc sòcia activa, em va demanar que fes el parlament en honor als interbrigadistes al cementiri, davant el monument, a la ruta que sempre organitzem per homenatjar la IIa República a mitjans d'abril. Després d'uns dies de treball intens i apassionant, buscant pels 5 arxius en xarxa que divulguen dades d'interbrigadistes, vaig esbrinar que [el meu estimat Josef Singer](#) havia nascut a Viena al 1907 o 1908, que era transportista i que va venir a lluitar a Espanya contra el feixisme l'any 1937. També vaig trobar la seva adreça postal: [Seitenberggasse, 16](#)². La reflexió va ser immediata: sabia la seva família que estava enterrat a Mataró? Se li havia notificat d'alguna manera la seva mort i inhumació? Si no fos el cas, no seria de justícia que ho sabessin?

La troballa em va animar a buscar informació dels altres brigadistes inhumats a Mataró per poder esbrinar quina era la seva adreça postal o la seva ciutat de procedència. Durant mesos, vaig tenir la impressió que Singer m'acompanyava en la recerca. Cada vegada que gratava per la xarxa o en bibliografia, trobava novetats i vaig pensar que—per tots els familiars—tenia el deure de seguir fins que els dignifiqués a tots. També vaig tenir la sort que les responsables del SIDBRINT anaven ampliant la seva base de dades d'interbrigadistes. En el transcurs de la meua investigació vaig descobrir que al vigatà [Manuel Montero](#) li va succeir el mateix a patir de Kevin Rebbechi, brigadista enterrat a Vic, de qui publicà fins i tot un llibre titulat *Buscant en Kevin* (Diac, 2014). Després d'un any de recerca, he pogut escriure una petita biografia de cadascú, si bé encara resten casos oberts amb els quals caldrà seguir insistint.

Pel que fa a la recerca, em reconec hereva del meu pare Ramon Salicrú i Puig i del seu germà, el meu oncle i padrí Manel, director del Museu Arxiu de Santa Maria durant 35 anys i un dels impulsors d'aquesta Sessió d'Estudis Mataronins (SEM), així com de la seva filla, la meua cosina Roser Salicrú i Lluch. D'ells he après a historiar de manera apassionada, ponderada i rigorosa així com a estimar la història local com si d'un tresor es tractés.

Danke schön, Josef! Moltes gràcies, Manel i Francesca! Aquest article està dedicat a vosaltres:

Für mein Lieber Josef Singer (Wien, 1907?-Mataró 1938), ein österreichischer Soldat, der nach Spanien kam, um für Demokratie und Freiheit zu kämpfen und der 1938 während des Bürgerkriegs in Mataró starb. Allerbeste für dich!

Pels meus oncles i padrins, Manel Salicrú i Puig (1941-2015) i Francesca Lluch i Xicoy.

3 - COS DE L'ARTICLE

3.1-INTRODUCCIÓ

Els Brigadistes Internacionals foren dones i homes d'esquerres que vingueren voluntàriament de l'estranger a lluitar a la Guerra Civil espanyola per defensar la República envers el feixisme. L'historiador mataroní Josep Xaubet és qui ha investigat amb més profunditat el pas dels BI per Mataró. A la SEM de 1991 va publicar un article referencial titulat «Les brigades internacionals a Mataró durant el darrer any de la Guerra Civil (1938)». En aquest, adjuntava a l'annex una relació nominal de la cinquantena de presumptes interbrigadistes inhumats al Cementiri dels Caputxins amb tot un seguit de dades extretes principalment del Llibre de Registre del Cementiri i dels Certificats de Defunció del Registre Civil³. A part del nom complert –extret interpretant les dades manuscrites d'aquestes dues fonts, sovint no coincidents- Xaubet va incloure la data de defunció, l'edat, la causa de la mort -de manera molt general- i certa informació addicional que constava al Certificat de Defunció, com la brigada a la qual havien lluitat alguns (Vegeu ANNEX Taula núm.1).

Els inhumats eren de sexe masculí, la majoria soldats però també personal mèdic, que moriren entre els 17 i els 49 anys. La mitjana d'edat de defunció va ser de 31 anys. Xaubet també va incloure la nacionalitat dels brigadistes: aproximadament, una quarantena eren europeus i una desena americans. L'historiador també citava els casos dubtosos i tenia en compte els desconeguts.

En el mateix article referencial, Xaubet divulgà la localització de la inhumació d'aquells que moriren a partir de l'agost de 1938: una fossa comuna a l'esplanada superior (a *La Plana*) a l'Antic Cementiri, atocar del Cementiri Municipal, ben a prop de l'entrada nord: «[...] Hi hagué tanta quantitat de ferits que morien a causa de les ferides o per contagi o malaltia, que l'ajuntament de Mataró hagué d'obrir una nova fossa comuna de 15 metres de llargada per 2,5 d'amplada i 4 o 5 de fondària, al cementiri, al lloc anomenat *La Plana*, l'agost d'aquell any [...]» (Xaubet 1991:111). Però consultant l'expedient sencer de la darrera font, podem aportar noves dades: els brigadistes que moriren a Mataró, s'inhumaren en dues fosses comunes: «Fa poc temps que fou construïda una

obertura en el «Pla dels Panteons» del nostre Cementiri municipal, de mides proporcionades, per a la sepultura dels morts dels Hospitals i Clíniques militars de la Ciutat. En mires a assolir el grau de perfecció sanitària i higiènica que ha de presidir sempre les obres executades en els Cementiris municipals, proposa la sotaescrita Comissió Municipal de Governació i Assistència Social la construcció d'un clot rectangular en la part de ponent en el lloc denominat «La Plana»⁴. Per tant, fins a l'agost de 1938, els soldats que moriren als hospitals de guerra s'enterraren en una fossa municipal situada a l'esplanada dels Panteons (entrada sud, principal) i, a partir de llavors, en la citada fossa de l'esplanada superior (entrada nord, parterre nord-oest). En el document, es dona a entendre l'existència d'una primera fossa al terra i no pas en un panteó. Ens ho corroboren les dades del Llibre dels Panteons del Cementiri, on hi consten els propietaris d'aquests. Al llibre només hi figura un panteó de propietat municipal on descansen els soldats que defensaren la causa liberal envers el carlisme (1873-1875). Només hi ha 3 interbrigadistes enterrats en nínxols: un brigadista desconegut que fou enterrat l'abril de 1938 al Panteó dels Escolapis, ubicat al pòrtic oest de l'esplanada del Panteons (Llibre de Registre del Cementiri, entrada núm.638) i dos interbrigadistes que foren enterrats als nínxols soterrats del Cementiri Municipal –Secció Única– (Cusachs 2012:97). Penso que la primera fossa es trobava a l'oest de l'esplanada dels Panteons, a tocar de l'antic «Hort del sepulturer» (actual Parròquia) que llavors cultivava l'enterraments Marià Mulà i ben a prop del pòrtic on encara avui hi ha el Panteó dels Escolapis. En un document que he localitzat a l'Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya s'afirma que en aquest panteó s'hi enterraren «internacionals», de ben segur perquè ja no hi cabien a la fossa: «Nuestra tumba en el Cementerio: Fue destruida por los rojos y más tarde profanada. Fueron sacados los restos de nuestros religiosos y puestos en la fosa común. Solo quedaron 3 de los nuestros. En los demás departamentos se pusieron los cadáveres de algunos internacionales y de algunas víctimas de los bombardeos.»⁵

Però Josep Maria Cabré Masjuan, actual amo de la Funerària Cabré- Junqueras, desconeix l'existència d'una fossa a l'esplanada dels Panteons, la zona més noble del cementiri on descansa Miquel Biada i Bunyol (1789-1848), entre d'altres personalitats mataronines. Caldrà seguir investigant al respecte perquè al Llibre de Registre del Cementiri consta que tots els soldats foren inhumats al «terra» en enterraments de beneficència a càrrec d'una de les funeràries que llavors hi havia a Mataró, justament la Cabré-Junqueras. Per aquesta raó no consta cap rebut a l'arxiu privat de la funerària.

Respecte la segona fossa, segons va publicar Manuel Salicrú i Puig a *Crònica del Temps de Guerra a Mataró*, resseguint el diari *Llibertat* (Salicrú 1987:85-87), la ciutat va homenatjar als interbrigadistes del 21 al 26 d'octubre i l'11 de desembre de 1938 amb diversos actes. Destacaren els actes oficials al Saló de Plens i a l'esplanada superior del cementiri, on hi havia enterrats els brigadistes que moriren a partir de l'agost de 1938. Fou llavors quan s'acordà instal·lar-hi un tancat de jardí i una placa commemorativa però sembla ser que l'objectiu no es va

portar a terme per la imminent entrada dels franquistes a Mataró. A la placa hi havia de constar el text: «El Front Popular Antifeixista als herois de les Brigades Internacionals que sucumbiren defensant la llibertat i la independència de la República Espanyola».

Durant anys, el brigadistes enterrats a l'esplanada superior compartiren descans amb altres soldats republicans i alguns soldats rebels -legionaris italians i espanyols- que moriren a l'hospital de guerra núm.31 del Masnou a principis de 1939 i que foren enterrats a la Secció Militar de l'esplanada superior (parterre a tocar de l'illa T).⁷

Aquesta gran quantitat d'inhumacions de soldats a Mataró s'explica per

Mapa del Cementiri dels Caputxins

l'existència de dos hospitals de sang a la ciutat. A principis de 1938, el Col·legi dels Salesians va esdevenir l'Hospital de Sang núm.7 i més tard també Clínica Quirúrgica. Estava destinat als soldats internacionals, era un dels més avançats i la majoria del seu personal –un centenar– era estranger. Xaubet ha aprofundit en aquest hospital en diversos estudis, el darrer dels quals es publica en aquest mateix volum (Vegeu Xaubet 2018:255-273). L'hospital dels Salesians no era l'únic de Mataró destinat a soldats que lluitaven per la República: les dependències del Col·legi dels Maristes (Valldemia) acollien els republicans ferits no estrangers des del novembre de 1937. Era la Clínica núm.3. L'escriptor Josep Puig-Pla (2005:9-16) recull el testimoni de Maria Sans, una de les infermeres mataronines que treballaven a l'Hospital Internacional. Ernest Hemingway el va visitar diverses vegades per veure el seu amic Fred Keller i sembla ser que la jove va inspirar el personatge de Maria de la seva novel·la *Per qui toquen les campanes?*: «Una jornada normal a l'hospital consistia en un matí de moltíssima feina, rentant i curant als ferits i ajudant als facultatius; a la tarda, fent companyia als soldats, atenant-los, cantant-los cançons («Maria de la O», «Los cuatro muleros» i altres de l'època). Els que estaven més bé anaven a passejar: deien que baixaven a Mataró. Molts d'aquests demanaven als companys una gorra d'oficial o de comissari polític, ja que així deien que trobarien xicota».

Arribada la democràcia, l'Ajuntament socialista realitzà diversos actes de reconeixement als brigadistes internacionals. A la primavera de 1988 s'inaugurà un monument-homenatge realitzat per Pere Casanoves erigit al parc del costat del Salesians i al 1996 es va homenatjar a alguns supervivents a l'Ajuntament i es va inaugurar el monument-homenatge als interbrigadistes del cementiri. El proper octubre, coincidint amb els 80 anys de la retirada de les Brigades Internacionals es descobrirà una placa commemorativa als Salesians.

3.2 - METODOLOGIA

La base de la investigació ha estat la cinquantena de presumptes brigadistes internacionals que constaven al llistat de Xaubet publicat al 1991. També s'ha buscat informació d'altres presumptes interbrigadistes que Margarida Colomer (2006:341-342) i Manuel Cusachs (2012:63-65) van incloure posteriorment als llistats d'interbrigadistes publicats als seus respectius llibres. Tots dos partiren dels Certificats de Defunció del Registre Civil, i Cusachs, també del Llibre de Registre del Cementiri i dels noms esculpits al monument (extrets del llistat de Xaubet). La diversitat nominal era una realitat i vaig decidir consultar les dues fonts originals per veure de primera mà la cal·ligrafia i així treure'n l'entrellat. Alguns noms s'havien catalanitzat o castellanitzat segons exigències polítiques i la majoria de noms dels Certificats de Defunció s'havien escrit copiant el nom del document del facultatiu que va notificar la mort. Penso que a aquest professional li digueren el nom complet del difunt per telèfon o bé per via oral, ja que la majoria de noms estan escrits tal i com sonaven fonèticament. Lamentablement no es conserven els expedients amb la notificació de la mort a l'Arxiu dels Jutjats de Mataró i no

podem verificar aquesta hipòtesi. En moltes ocasions, els noms i cognoms tenien un mínim de 3 versions diferents. Per exemple, un soldat francès consta al Certificat de Defunció del RC com a Alexandre Cotó (perquè va morir el 1938, durant la República, quan es catalanitzaven els noms), al Llibre de Registre del Cementiri consta com a Alexandre Coto (sense accent) i a l'índex del RC com a Alejandro Cotó (perquè es va escriure l'any 1939).

Després vaig confeccionar la meua pròpia llista nominal d'interbrigadistes i vaig procedir a buscar informació de tots per poder escriure'n la seva biografia. Però la majoria dels noms dels brigadistes inhumats a Mataró eren inexistents als 5 arxius en xarxa i vaig sospitar que no podia tractar-se del nom real. En primera instància, calia restablir-los pensant amb la llengua i grafia dels països d'origen. És per això que vaig buscar les possibles variants dels noms de pila i dels cognoms en diverses llengües, adonant-me que havia d'invertir el seu ordre en algunes ocasions. Així va ser quan vaig apostar per Alexandre Couteau enlloc de Cotó al tractar-se d'un soldat francès. Després vaig comparar dades i llistes tot buscant un nom de pila o un cognom semblant que compartissin la resta de dades que coneixia del soldat. I així va ser com vaig començar a trobar forces dades a la xarxa i en la bibliografia, sobretot a la que vaig consultar al Pavelló de la República, on tenen el millor fons de la guerra civil espanyola. Aquest fet podria explicar perquè no han vingut mai familiars al cementiri.

3.3-NOVETATS

Heus ací les presumptes biografies dels BI inhumats a Mataró classificades per ordre alfabètic i encapçalades pel seu suposat nom real. A cada fitxa hi consta la principal informació del Llibre de Registre del Cementiri i dels Certificats de Defunció, les dades que va aportar Xaubert i les novetats trobades recentment. La causa de la mort ha estat corroborada per la veterinària Àngels Ribas i el seu pare, el Doctor Antoni Ribas. Cal afegir que s'ha obviat la informació nominal referent al jutge, secretari i testimonis que notifiquen la mort de cada BI i també la darrera frase del document: «Aquesta inscripció es feu per manifestació/ testimoni verbal/oral de Miquel Junqueras Font (de la funerària) per encàrrec del director de dita clínica/hospital». En ocasions es va incloure erròniament «per encàrrec de la família del difunt». Segons

Fotografia del Certificat de Defunció de Franz Gebauer

Josep M. Cabré Masjuan: «ho deurien escriure per inèrcia perquè era i és el que sempre es posa, però havia de ser un error per raons de distància». Així ho corrobora el Certificat de Defunció del brigadista austríac Franz Gebauer que ja va ser rectificat mentre s'omplia.

Heus ací una aproximació a les biografies dels brigadistes inhumats a Mataró:

1-Airlie, Frank⁸ Soldat escocès nascut al 1913-1914 a Bellshill (Newcastle, Escòcia, Regne Unit). Cambrer. Arriba a Espanya el 19 d'abril de 1938. S'allista al juny (XV Brigada, Batalló Britànic, 4a Companyia, Plana Major) sota les ordres de Mike Economides. Company de George Wheeler (Vegeu la Bibliografia). Lluita a l'Ebre com a artiller núm.214059. Ferit a prop de Gandesa entre el 25-27 de juliol a la cota 481 (Puig de l'Àliga). Traslladat a l'Hospital Internacional de Mataró on morí el 30 de juliol a les 8h als 24 anys a causa d'un col·lapse cardíac per l'amputació del braç. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (entrada núm.955). La seva mort va ser inscrita el mateix dia 30 al Registre Civil (Núm.404, foli 231, vol.63). L'adreça postal del seu germà era: 60 , Stewart Street, Moss End, Lanark.

2-Albert, Louis Soldat holandès nascut al 1916-1917. Morí l'11 d'octubre de 1938 a les 9:30h als 21 anys a causa d'una infecció general a l'HI de Mataró. Enterrat el 10 d'octubre [consta per error el dia anterior] al Cementiri dels Caputxins (núm.1085). La seva mort va ser inscrita el mateix dia al RC (Núm.545, foli 74, vol.64). Segons Xaubet, possiblement va formar part de la XI Brigada. Les dades només procedeixen de les dues fonts mataronines ja que després de consultar-ne d'altres, no s'ha trobat informació d'aquest suposat soldat. Dubto que aquest sigui el seu nom real. L'únic soldat holandès que apareix al SIDBRINT amb dades coincidents és [Alberts Feddee](#), que va ingressar a Mataró pocs dies abans de la mort de Louis Albert, el 30 de setembre de 1938 procedent de l'Hospital de Sant Pau a Barcelona. Lamentablement no disposem de més dades de Feddee, essencials per corroborar que es podria tractar de Louis Albert.

3-Alonso Guisante, Eugenio Soldat brasiler nascut al 1899-1900 o 1901. XV Brigada, 15è Batalló. Morí el 19 de maig de 1938 a les 01:00h als 37-39 anys a causa d'un col·lapse cardíac a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.831). La seva mort va ser inscrita al RC el 19 de maig de 1938 (Núm.294, foli 121, vol.63). No apareix al RGASPI com a voluntari brasiler, ni al Fons ALBA com a voluntari americà, ni al SIDBRINT. El fet que tingui dos cognoms castellans fa sospitar que fos un soldat llatinoamericà o portuguès.

4-Aparicio Serrano, Gayetano Soldat portuguès nascut al 1909 de la Brigada 38. Morí el 3 d'abril de 1938 a les 7h als 29 anys a causa d'una ferida d'arma de foc al tòrax (medul·la espinal) a l'HI de Mataró. No apareix al Registre del Cementiri. La seva mort va ser inscrita el 8 d'abril al RC (Núm.202, foli 29, vol.63). No apareix ni al RGASPI com a voluntari portuguès, ni al Fons ALBA com a voluntari americà. Tampoc al SIDBRINT. El fet que tingui dos cognoms

castellans fa sospitar que es tractés d'un soldat republicà espanyol, llatinoamericà o bé que el seu nom fos un àlies.

5-Azcuy y Molina, Ramiro⁹ Soldat cubà nascut el 13 de desembre de 1914 a San Diego de los Baños (San Diego de La Havana, Cuba), fill de Caridad Molina i Filiberto Azcuy i germà de Fausto i Filiberto. Brigada XV. El 14 d'abril de 1938 a Móra d'Ebre va omplir el formulari per entrar al Partit Comunista d'Espanya. Morí el 27 d'agost de 1938 a les 18h als 24 anys a causa d'una transfusió a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1001). La seva mort va ser inscrita el dia 29 al RC (Núm. 464, foli 291, vol.63). Adreça familiar: Calle Santa Catalina, 31, La Havana.

6, 7 i 8-Bagda, Attias (+Belles, Jean i Patris, Georges) Nascut a Orà (Algèria) al 1911-1912, morí el 18 d'agost de 1938 a les 18:10h als 26 anys a causa de cremades al cos de 2n i 3r grau a l'HI de Mataró. Amb ell moreiren per les mateixes circumstàncies Jean Belles i Georges Patris, domiciliats al Carrer Pere IV núm.144 de Barcelona. Caldria esbrinar si en aquesta adreça hi havia alguna institució relacionada amb les BI. Belles havia nascut a Agde (França) al 1913- 1914 i morí a les 9:00h del mateix 18 als 24 anys. Patris havia nascut a Grècia al 1905-1906, però estava domiciliat a Marsella. Morí a les 18:00h als 32 anys. Enterrats l'endemà al Cementiri dels Caputxins (entrades núm.1008 –Patris-, 1009 –Belles-, 1010 –Bagda-). El nom d'Attias Bagda figura al nínxol soterrat núm.1 del Cementiri Municipal amb la inscripció «Brigadista internacional» i també el nom de Georges Patris al nínxol núm.2 (Cusachs, 2012:97). Les seves morts van ser inscrites el 19 d'agost al RC de manera correlativa: Belles (Núm.442, foli 269, vol.63), Patris (Núm.443, foli 270, vol.63) i Bagda (Núm.444, foli 271, vol.63). Segons Xaubet (2006: Capítol 8, annex 35, pp:308-309) els seus familiars van reclamar els cossos. Per aquesta raó defensa que no eren BI.

9-Barrows, Theodore¹⁰ Soldat nord americà nascut el 14 de desembre de 1914 a Hamtrack (Detroit, Michigan, EUA). Estat Major, XV Brigada. Morí el 25 d'agost de 1938 als 24 anys a l'HI de Mataró a causa d'un aneurisma de l'artèria femoral provocada per una ferida que va rebre a la Serra de Pàndols, en plena ofensiva de l'Ebre. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.998). La seva mort va ser inscrita el mateix dia al RC (Núm.457, foli 284, vol.63). Era dereligió jueva (Celada 2009:423).

10-Belau, Paolo¹¹ Soldat italià nascut l'any 1908-1909. Morí el 13 d'octubre de 1938 a les 6h als 30 anys a causa d'una ferida de metralla al cap a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1098). La seva mort va ser inscrita el mateix 14 al RC (Núm.552, foli 81, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XII Brigada. Només he pogut provar l'existència d'un soldat nord americà de cognom Belau (Carl Gustav) de 29 anys que morí el 23 de setembre de 1938 i que va formar part de la XV Brigada. Sospito que no era italià. De fet, l'associació AICVAS va informar a Xaubet que aquest nom no constava al seu fons de desapareguts i que creien que podria ser espanyol.

Possiblement era francès i el seu nom real era Paul Bellou, soldat que també apareix al SIDBRINT. Segons Jean Maitron (1964:363), Paul Bellou fou: «Volontaire en Espagne républicaine, P.Bellou partit le 4 février 1938. Il aurait été évacué à l'hôpital A. Morona II A de Barcelone, grièvement blessé (date non précisée). Sans doute y est-il mort. SOURCE: Arch. A.V.E.R (dossier M.D.N)».

11-Fahrenson, Willy (Àlies: Camillo Behrend/Berens, Camil)¹² Soldat alemany nascut el 15 d'agost de 1900 a Berlín. Manyà. El 1919 s'incorpora al Partit Socialdemòcrata Independent d'Alemanya (USPD). Després d'un llarg viatge, viu a Leningrad des de 1926. El 1932 torna a Alemanya i el 1936 emigra a la República Democràtica del Congo. A l'octubre de 1937 arriba a Espanya. Batalló Hans Beimler, XI Brigada. Sergent, Delegat Polític del Comitè del Partit del seu batalló. Ferit l'abril de 1938 a Batea (Ebre). Morí l'1 d'agost de 1938 a les 22h als 38 anys a causa d'una ferida d'arma que li havia fracturat el fèmur a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.966) amb l'àlies de Camil Berens amb 4 interbrigadistes més. La seva mort va ser inscrita el dia 2 d'agost al RC (Núm.417, foli 244, vol.63).

12-Berthodin, André¹³ Soldat francès nascut al 1906-1907. Arriba a Espanya el 12 de febrer de 1936. Soldat d'infanteria de la XIV Brigada que va estar a Villanueva de la Jara el 15 i 17 de novembre de 1937. Morí el 3 de juny de 1938 a les 3:45h als 31 anys d'una tuberculosi miliary a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.862). La seva mort va ser inscrita el dia 3 al RC (Núm.319, foli 146, vol.63).

13-Biersack, Hans¹⁴ Soldat alemany nascut el 17 d'octubre de 1917. Arriba a Espanya al desembre de 1936. XI Brigada, Batalló Hans Beimler. Caporal 3r Batalló, 1a Companyia. Després sergent de la 86a Brigada Mixta. Morí el 15 de desembre de 1938 a les 21:30h als 21 anys a causa d'una broncopneumònia a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1267). La seva mort va ser inscrita el dia 16 al RC (Núm.713, foli 242, vol.64).

14-Blank, Walter¹⁵ Metge alemany nascut el 24 de setembre de 1889 a Hörde (Dortmund, Westfàlia, Alemanya). La seva mare era de religió jueva. Doctor en Medicina per la Universitat de Bonn (1914), metge d'un batalló d'infanteria a la Primera Guerra Mundial, després s'especialitzà en radiologia. El 1927 es va fer càrrec del Departament de Raigs X a l'asil israelià de Colònia. Cofundador de la Lliga Alemanya pels Drets Humans. Col·leccionista de pintures de Chagall, Hoerle, Dix, Barlach i Pechstein. Al 1935 fugí dels nazis amb la seva família a Antwerpen (Bèlgica). El 10 d'octubre de 1936 marxa a Espanya amb el seu fill gran, Ernst que té 18 anys i és fotògraf (àlies Karl Thoma, i a Berlín; Ewald Blau). Aquest fou actiu al Servei Sanitari i després en una bateria antiaèria. Al 1938, fou admès al PCE i va participar voluntàriament el gener de 1939 a la segona retirada de les BI. El seu pare va ser cap de radiologia dels Hospitals Internacionals de Múrcia, Ontinyent, València i Mataró on morí d'un infart el 28 de maig de 1938 als 49 anys. Enterrat el dia 30 al Cementiri dels Caputxins (núm.849). No apareix al

al RC. Segons Werner (2016:I,70) va trobar la mort a Cabrils el 18 de maig de 1938 «a causa d'una epidèmia de disenteria». És gratificant que hagi estat reconegut amb una *Stolpersteine* a Lohrbergstraße 27 de Colònia, la casa on va haver de deixar la seva col·lecció d'art.

Doctor Walter Blank (1889-1938).
Font: Ulrich Eumann.

5-Couteau, Alexandre¹⁶ Soldat francès nascut el 8 de maig de 1910 a

Lille. Vivia el 105, Rue d'Isly. Manobre del Partit Comunista. S'incorpora a l'exèrcit republicà el 2 de gener de 1938. Segons Maitron (1964:307) va sortir de Lille el 10 de gener. Brigada XIV. Apareix a les llistes de l'Estat Major de les BI el 6 de maig però el cert és que morí el 14 d'abril de 1938 a les 23:45h a causa d'una peritonitis a l'HI de Mataró. Segons Maitron (1964:307): «Il mourut le 15 avril suivant à l'hôpital de Mataro. SOURCE: Arch. A.V.E.R (dossier M.D.N)». Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.652). La seva mort va ser inscrita el dia 16 al RC (Núm.219, foli 46, vol.63).

16-Della Dora, Alberico Soldat italià nascut a Arsiè el 5 de juny de 1907, fill de Francesco i de Maria Celino. Arriba a Espanya el 21 de gener de 1938. 45 Divisió. XII Brigada: «In seguito è nella brigata Garibaldi come portaordini del 1º battaglione e del battaglione d'istruzione»¹⁷. Ferit a l'Ebre, morí el 19 de novembre de 1938 a les 5h als 31 anys a causa d'una ferida de metralla al genoll dret i septicèmia a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1178). La seva mort va ser inscrita el dia 19 al RC (Núm.633, foli 162, vol.64).

17-Éveilleau, Clément Soldat francès nascut l'any 1893-1894. El diari *L'Humanité* es fa ressò al 1921 que aquest camarada havia sortit de la presó després d'estar-hi dos mesos. Al 1929 va ser secretari del sindicat de la maçonneria *pierre CGTU* de Puteaux. *L'Humanité* també va publicar sobre ell que el 19 d'abril era cap de llista del Bloc Obrer i Pagès de Suresnes (Seine) per les eleccions municipals del maig. Poc abans, al febrer, havia estava empresonat a la històrica Presó de la Santé per incitar militars a desobeir. Al novembre va ser escollit -en segona volta- com a conseller *prud'homme* de la Seine, com a responsable de construcció, per 269 vots¹⁸. Éveilleau morí l'1 de novembre de 1938 a les 2h als 44 anys a causa de tabes amb paràlisi bulbaris a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia de Tots Sants al Cementiri dels Caputxins (núm.1129). La seva mort va ser inscrita el mateix dia al RC (Núm.584, foli 113, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIV Brigada.

18-Facal Ruiz, José Ramón¹⁹ Soldat uruguaià nascut a Montevideo el 24 de octubre de 1910, fill de Ramón Facal Ourens i de Dolores Ruiz. Calle San Martín, 2246. Fideuer i oficial de comerç. Brigada XII. Gràcies a les 4 enquestes que va omplir trobades al RGASPI s'ha pogut reconstruir la seva trajectòria durant la guerra publicada a [La columna uruguaya](#). El text inclou una fotografia del RGASPI (una de les cinc que hem pogut localitzar dels BI inhumats a Mataró). Morí l'11 de setembre de 1938 a les 9:30h als 28 anys a causa d'una gangrena ambdues cames i supuració doble a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1029). La seva mort va ser inscrita el mateix 11 al RC (Núm.484, foli 13, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIV Brigada.

19-Filipuk, Wasyl²⁰ Soldat polonès nascut el 23 de febrer de 1904 a Poznan. En una «Relación de combatientes hechos prisioneros» del RGASPI, apareix que el soldat FILIPUK, Wladislav, va desaparèixer entre el 9 de març i el 10 de maig de 1938 a l'Ebre. Morí el 18 d'octubre de 1938 als 35 anys a causa d'una ferida de metralla penetrant al tòrax a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1106) així com inscrita la seva mort al RC (Núm.561, foli 90, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIII Brigada.

20-Gasto/andello/Gastaldello, Dante Soldat suposadament italià d'edat desconeguda que morí el 3 de febrer de 1939 a les 20:40h a causa d'una ferida d'arma de foc penetrant al tòrax a l'HI quan aquest ja no funcionava. Sembla ser que no el pogueren evacuar a causa del seu estat (González 2009:77). Fou enterrat el 7 de febrer al Cementiri dels Caputxins (núm.147). La seva mort va ser inscrita el dia 4 al RC (Núm.148, foli ?, vol.64). Xaubet no va atorgar-li cap brigada perquè creu que va formar part del cos de voluntaris italià (Corpo di Truppe Volontarie). Es podria, doncs, tractar d'un soldat rebel.

21-Gebauer, Franz²¹ Soldat austríac nascut a Jägerndorf (Krnov, Silèsia) – actual Txèquia- al 1910-1911. Morí el 8 de novembre de 1938 a les 3h als 27 anys a causa d'una lesió medul·lar per metralla a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1149). La seva mort va ser inscrita el dia 8 al RC (Núm.601, foli 130, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XI Brigada.

22-Hänsel, Karl Soldat alemany nascut al 1898. Al desembre de 1936 arriba a Espanya. Brigada XIV (Werner 2016:I,187). Ferit en una batalla, morí el 16 d'abril de 1938 a les 12:25h als 40 anys a causa d'una carcinoma ventricular a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.654). La seva mort va ser inscrita el dia 16 al RC (Núm.222, foli 49, vol.63).

23-Hofmeister, Heinz Otto Cusachs va intuir que era BI perquè així consta en el nínxol soterrat núm.13 del Cementiri Municipal on és enterrat. Però a la inscripció d'aquest al Llibre Única del Registre del Cementiri figura que va morir el 5 d'agost de 1963. Per tant descartem que pogués haver estat BI. D'altra banda, el seu nom no apareix a la cartoteca alemanya del RGASPI ni en la bibliografia específica.

24-Kaczan, Sawa Soldat polonès nascut al 1903-1904. Brigada XIII, Batalló 50 de l'exèrcit popular. Morí l'1 d'agost de 1938 a les 12:40h als 34 anys a causa d'una ferida d'arma de foc amb perforació del recte a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.961) amb 4 interbrigadistes més. La seva mort va ser inscrita el dia 1 al RC (Núm.416, foli 243, vol.63). El nom real ha estat extret de (Bron 1963:242).

25-Lang, Erwin Soldat alemany nascut el 1912 del cos sanitari militar (Werner, 2016: I, 299). Morí el 18 d'abril de 1938 a les 5h als 26 anys a causa d'una febre de Malta a l'HI de Mataró. Fou enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.655). La seva mort va ser inscrita el mateix 18 al RC (Núm.225, foli 52, vol.63).

26-Lieboz, Charles Soldat francès nascut al 1897-1898. Membre de la XIV Brigada des del 4 de novembre de 1937 amb la que lluita a la batalla de [Brunet](#) tal i com consta en l'enllaç. Morí el 22 de maig de 1938 a les 3:55h als 40 anys a causa d'un càncer gàstric a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.838). La seva mort va ser inscrita també el 22 al RC (Núm.301, foli 128, vol.63).

27-Lugot, Emile²² Soldat francès, nascut a Belhare (RCI) o Vilac (RCE) al 1907-1908. Cap dels dos pobles es van registrar correctament perquè són inexistents. La seva adreça postal era 21 Rue du Bac d'Asnières (Clichy, Seine, París). Arriba a Espanya el 21 de juny de 1937 amb 30 anys, essent casat i pare d'un fill. Militant del Partit Comunista. Artiller de la Brigada XIV. Morí el 12 de setembre de 1938 a les 9:30h als 31 anys a causa d'una pneumònia del seu avantbraç a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1028). La seva mort va ser inscrita el mateix 12 al RC (Núm.485, foli 14, vol.64).

28-Lundberg, Sigurd²³ Soldat suec nascut a Holmsund el 6 de maig de 1913. Consta que va desaparèixer el 27 d'agost de 1938 a l'Ebre en un llistat del RGASPI de soldats escandinaus desapareguts l'estiu de 1938. Morí el 4 de novembre de 1938 a les 13:20h als 25 anys a causa d'una úlcera abdominal penetrant al pàncrees a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1135). La seva mort va ser inscrita el dia 4 al RC (Núm.590, foli 119, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XI Brigada.

29-Maldent, Maurice²⁴ Soldat francès nascut a Clichy (París) al 1899-1900. Guixaire. Arriba a Espanya el 9 d'octubre de 1937 amb 37 anys, tenint la seva mare a càrrec i essent del Partit Comunista. Morí el 2 d'agost de 1938 a les 13:30h als 38 anys a causa d'una ferida d'arma de foc a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.965) amb 4 interbrigadistes més. La seva mort va ser inscrita el dia 2 al RC (Núm.419, foli 246, vol.63). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIV Brigada.

30-Manzoni, Alessandro²⁵ Soldat italià nascut el 30 de novembre de 1911 a Bologna, fill d'Attilio i d'Adele Scorzoni. Sabater. Conegut comunista a Itàlia. Des de 1936 formava part de l'organització social Joventut Republicana Italiana. Va treballar com a activista al partit. Arrestat al 1930 per la seva activitat antifeixista fou condemnat a 2 anys de presó el 12 novembre de 1931. Marxa a Suïssa l'agost de 1935 per escapolir-se d'una nova captura i arriba a Espanya per França el 23 de gener de 1937. Batalló Garibaldi, Brigada XII. Destinat com a sanitari: portalliteres. Parlava italià, francès i espanyol. Apareix a un llistat del RGASPI de brigadistes hospitalitzats que des de l'Hospital Provincial de Madrid van ser traslladats a Tarancón l'11 de març de 1937. Morí el 16 d'octubre de 1938 a les 21h als 28 anys a causa d'una encefalitis penetrant i afecció testicular a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1105). La seva mort va ser inscrita l'endemà al RC (Núm.558, foli 87, vol.64).

31-Picot, Matrie Soldat francès nascut l'any 1909-1910. Al diccionari de Maitron consten diverses entrades de BI amb aquest cognom però no són coincidents ²⁶. Morí el 31 d'octubre de 1938 a les 18:30h als 28 anys a causa d'una ferida de metralla al tòrax a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1126). La seva mort va ser inscrita el mateix 31 al RC (Núm.583, foli 112, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIV Brigada. Al RGASPI (Opus 6, Demo 45, Imatge 8) apareix la fitxa d'un tal «Picot». Aquest era manyà. Arribà a Espanya el 2 de febrer de 1937. Tenia 27 anys, era solter i del Partit Comunista. Vivia a Lyon, al 55 de la Rue Gambetta. Però només l'edat coincideix amb la del brigadista enterrat a Mataró. Ens caldrien més dades per corroborar que es podria tractar de la mateixa persona.

32-Michaff, Angel Soldat búlgar nascut l'any 1906-1907. Morí el 20 de setembre de 1938 a les 15h als 32 anys a causa d'una hemiplegia dreta complicació de leucèmia a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1043). La seva mort va ser inscrita el dia 22 al RC (Núm.499, foli 28, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIII Brigada. El seu cognom coincideix amb el del director de l'Hospital Internacional de Mataró.

33-Moreno, Ramón²⁷ Soldat argentí nascut l'any 1907-1906. Morí el 13 d'abril de 1938 a les ??:30h als 31 anys a causa d'una anèmia a l'HI de Mataró. No sabem quan fou enterrat al Cementiri dels Caputxins perquè no figura al Registre. Curiosament sí que hi trobem a Llorens Moreno de 20 anys, natural de Badajoz que va morir a l'HI i va ser inscrit el 14 d'abril de 1938 (núm.650). La defunció de Ramón va ser inscrita el dia 13 al RC (Núm.216, foli 43, vol.63) i la de Lorenzo dos folis després (Núm.218, foli 45, volum núm.63). Segons figura al Certificat, Ramón Moreno va ser capità militar. Segons Xaubet ho podria haver estat de la XV Brigada. Cal investigar si es tracta de [Ramón Castel](#) –àlies Castillo– que morí l'abril de 1938 segons (Celada 2009:436).

34-Neumann, Erich²⁸ Soldat alemany nascut al 1908. Membre del Partit Socialdemòcrata Alemany. Al novembre de 1936 arriba a Espanya. XI Brigada.

Tinent i sergent del Batalló 43, 3ª Companyia –abans 1ª Companyia-. Batalló Ernst Thälmann. Ferit greument en dues ocasions. Morí el 6 d'octubre de 1938 a les 15:40h als 30 anys a causa d'una ferida a l'abdomen amb perforació intestinal al l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1077). La seva mort va ser inscrita el dia 7 al RC (Núm.534, foli 63, vol.64).

35-Pina, Angelo²⁹ Soldat italià nascut el 27 de novembre de 1907 a Cassinamariaga di Erba (Milà), fill d'Ettore i de Rosa Chiari. Al 1928 està enrolat a la legió estrangera al Marroc. A l'octubre de 1936 va ser destituït i portat a París. A la primavera del 38 arriba a Espanya i s'uneix al Batalló Garibaldi, Brigada XII. Apareix en una llista del 30 de juny de 1938 trobada al RGASPI on s'especifiquen els voluntaris italians del Partit Comunista que passaren per Figueres de l'1 de gener al 30 de juny de 1938. Va quedar molt mal ferit els primers dies de la batalla de l'Ebre. Morí el 24 de setembre de 1938 a les 13h als 30 anys a causa d'un aneurisma de l'artèria subclavicular a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix 24 al Cementiri dels Caputxins (núm.1059). La seva mort va ser inscrita l'endemà al RC (Núm.513, foli 42, vol.64).

36-Robilliard, Victor³⁰ Soldat anglès nascut a la primavera de 1913 a Hampstead (Londres, Regne Unit), fill de James i de Rose Gatt. La família va viure a Chaplin Road núm.9, a Dagenham (Essex, actualment Londres, Borough of Barking i Dagenham). Solter. Metal·lúrgic. Activista. Arriba a Espanya el 27 de setembre de 1937. Batalló britànic, Brigada XV. Tots els detalls de la seva curta vida els podem trobar a l'article inèdit «The last Brigader» del seu veí John Mayers, amic de l'estudiós Alan Warren. Es fractura la columna vertebral el 23 de setembre de 1938 durant la batalla de l'Ebre. Es creu que va morir a la cota 705 de la Serra de Pàndols. Per això el seu nom figura a la placa dedicada als soldats del batalló britànic que suposadament caigueren allà. També hi apareix Kevin Rebbechi, enterrat a Vic, ja citat anteriorment. Però el cert és que morí el 13 d'octubre de 1938 a les 16h als 26 anys a causa d'una fractura vertebral a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1097). La seva mort va ser inscrita el mateix dia al RC (Núm.553, foli 82, vol.64).

37-Rubio Rolado, Antonio Margarida Colomer l'inclou al llistat d'interbrigadistes al estar nacionalitzat francès. Havia nascut l'any 1920-1921 a París però per l'edat havia de ser un soldat republicà de la Lleva del Biberó. Fill de Francesc i Elisa. Morí el 14 de gener de 1939 a les 12h als 17 anys a causa de melenes copioses a conseqüència de la febre tifoidea a l'Hospital Militar núm.3 de Mataró (Escola Valldemia). En aquest centre mèdic només es tractava als soldats republicans no internacionals i a certa població civil, d'aquí que defensí que havia de pertànyer a la Lleva del Biberó. Es desconeix el dia que fou enterrat al Cementiri dels Caputxins perquè el seu nom no consta al Registre. La seva mort va ser inscrita el 14 al RC (Núm.58, foli 371, vol.64).

38- Rurka Józef³¹ Soldat polonès nascut l'any 1900-1901. Brigada XIII, 4t Batalló. Morí el 31 de juliol de 1938 a les 17:30h als 37 anys a causa d'un col·lapse

per una ferida de metralla a l'HI de Mataró. Enterrat el dia 2 d'agost al Cementiri dels Caputxins (núm.959) amb 4 interbrigadistes més. La seva mort va ser inscrita el dia anterior al RC (Núm.414, foli 241, vol.63). Al RGASPI he localitzat aquesta fotografia d'ell.

Józef Rurka (1900?-1938).

Font: RGASPI -Fons núm.545- (OP6/D30/I29)

39-Santandrea, Paolo³² Soldat italià nascut a La Maddalena (Sardenya, Itàlia) el 13 de març de 1907, fill de Pietro i de Caterina Trova. Secretari. Antifeixista investigat per la policia italiana, s'escapa a Còrsega al maig de 1931, després a Algèria i finalment a Espanya però és repatriat des de Barcelona. Al maig de 1937 arriba de nou a Espanya on ingressa en grups antifranquistes. Lluita amb el Batalló Garibaldi de la XII Brigada durant la Retirada d'Aragó. Morí l'11 d'abril de 1938 a les 1:30h als 31 anys a causa d'un hematoma suprarenal a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.641). La seva mort va ser inscrita el dia 13 al RC (Núm.213, foli 40, vol.63).

40-Scarton, Ernesto³³ Soldat italià nascut el 18 de setembre de 1907 a Cesio Maggiore (Belluno, Venècia), fill de Giovanni i d'Angela Pellet. Obrer. Comunista. Resideix de 1929 a 1931 a Boulogne sur Seine (París, França). De 1931 a 1936 viu al Marroc inscrit a la Legió Estrangera. Arriba a Espanya l'octubre de 1936. Batalló Garibaldi, XII Brigada. Sergent de la 1ª Companyia, 4t Batalló. Ferit el 6 de setembre de 1938 a l'Ebre. Morí el 21 de setembre a les 15:30h als 31 anys a causa d'un col·lapse cardíac amb ferida de metralla al braç amb fractura fèmur dret i septicèmia a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1047). La seva mort va ser inscrita el dia 22 al RC (Núm.502, foli 31, vol.64). A la fitxa del SIDBRINT trobem una [fotografia d'aquest brigadista](#).

41-Sekelj, Lazlo³⁴ Soldat hongarès nascut l'any 1894-1895. XIII Brigada, 4t Batalló. Cap del Grup Skoda Rosa Luxemburg I, la formació més antiga d'artilleria interbrigadista enquadrada dins la 11ª i la 45ª Divisió. Morí el 2 d'agost de 1938 a les 12h als 43 anys a causa d'una ferida d'arma de foc i fractura fèmur a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.964) amb 4 interbrigadistes més. La seva mort va ser inscrita el mateix dia 2 al RC (Núm.418, foli 245, vol.63).

42-Sho/eridan, Fleming³⁵ Soldat canadenc nascut a Haileybury (Cochrane, Canadà) el 15 de setembre de 1915. Arriba amb 22 anys, graduat per l'armada. Batalló canadenc, Brigada XV. Morí el 30 de juliol de 1938 a les 7h als 25 anys a causa d'una ferida a la regió cervical fractura dorsal a l'HI de Mataró. Fou

enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.954). La seva mort va ser inscrita el mateix 30 al RC (Núm.405, foli 232, vol.63).

43-Singer, Josef³⁶ Soldat austríac nascut a Viena el 9 de setembre de 1907 o bé el 1908 que vivia al [Seitenberggasse,16](#). Transportista. Solter. Comunista. Gerent del districte. Arriba a Espanya el gener de 1937. Brigada XI, sergent. Treballa de sanitari. Morí el 6 de setembre de 1938 a les 14h als 30-31 [als 32 anys segons el Registre del Cementiri] a causa d'una ferida de metralla muscular dreta amb fractura 6-8 a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1020). La seva mort va ser inscrita el mateix dia 6 al RC (Núm.476, foli 5, vol.64). És complicada la recerca de familiars perquè la família Singer era de religió jueva. Estic investigant si alguns dels seus familiars figuren als arxius dels camps de concentració nazis ³⁷.

44-Sjödín, Ragnar³⁸ Soldat suec nascut a Sundsvall el 25 de gener de 1919. Ferit a l'Ebre, morí el 24 d'octubre de 1938 a les 18h als 19 anys a causa d'unes hemorràgies múltiples a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.1115). La seva mort va ser inscrita l'endemà al RC (Núm.569, foli 98, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XI Brigada.

45-Zaslowski, Stanislaw Soldat polonès nascut l'any 1899 o al 1911-1912. Segons una nota del Servei de Personal de la Secció polonesa (RGASPI: Opus 2, Demo 102, Imatge 91) escrita a Albacete el 28 de desembre de 1937, Zaslowski, era un soldat polonès de 38 anys, mecànic que: «Habla polaco, ruso, alemán, checo. Llegó a España el 26 de octubre de 1937. En subsistencia en el Batallón de Ingenieros del Castillo de Pozo-rubio». XIII Brigada. Morí el 5 de maig de 1938 a les 5h a causa d'un empiema a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins de Mataró (núm.807). La seva mort va ser inscrita el mateix dia 5 al RC (Núm.271, foli 98, vol.63).

46-Smid, Anton³⁹ Soldat estonià o hispano-estonià (Xaubet, 1991) nascut l'any 1895-1896 que morí el 9 de gener de 1938 a les 12:20h [o 00:20h] als 42 anys a causa d'una tuberculosi pulmonar a l'Hospital núm.3 de Mataró (Escola dels Maristes, Valldemia). Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.32). Consta domiciliat al Carrer Jordi Joan núm.22 de la ciutat. La seva mort va ser inscrita el mateix dia 9 al RC (Núm.36, foli 349, vol.64). Xaubet defensa que es tracta d'un soldat espanyol per haver estat ingressat als Maristes i estar domiciliat a Mataró. A l'hospital dels Salesians va estar ingressat [Ernest A.Schmidt](#) (àlies Schmitt) de Milkwaukee (EUA), tal i com podem comprovar a l'enllaç del SIDBRINT, però les dades que ens dona la font són insuficients per poder corroborar que es tractava d'Anton Smid (Celada 2009:526).

47-Teyssier, Pierre Soldat francès nascut l'any 1912-1913, natural del Departament de Meurthe-et-Moselle. La seva adreça de contacte era el Cafè Boscari de Giraumont. Arriba a Espanya el 22 de juliol de 1938 als 25 anys essent solter. Era de la CGT i del Partit Comunista. Treballador de fulla de metall

(RGASPI: Opus 6, Demo 45, Imatge 57). Morí el 2 d'octubre de 1938 a les 19:05h als 25 anys a causa d'una ferida de metralla a la regió frontal a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.1073). La seva mort va ser inscrita el dia 2 al RC (Núm.529, foli 58, vol.64). Segons Xaubet possiblement va formar part de la XIV Brigada.

48-Tournier, Henry Soldat francès nascut l'any 1911-1912. XII Brigada. Morí a les 6:10h del 30 d'abril de 1938 als 26 anys a causa d'absccés perivesical a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà, primer de maig, al Cementiri dels Caputxins (núm.792). La seva mort va ser inscrita el dia 30 al RC (Núm.256, foli 83, vol.63).

49-Tuarta, Albert Soldat portuguès nascut l'any 1909-1910. Morí el 4 d'abril de 1938 a les 4h als 28 anys a causa d'una ferida abdominal a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.625). La seva mort va ser inscrita el dia 5 al RC (Núm.195, foli 22, vol.63). Com tots els soldats inhumats suposadament portuguesos o brasilers, no apareixen a cap de les fonts ni en la bibliografia, fet que fa pensar que potser es tractava d'un soldat espanyol, llatinoamericà o bé que el seu nom era un àlies.

50-Varibello o Valibello Soldat italià nascut l'any 1907-1908. Sospito que el nom és un àlies. Morí el 10 d'abril de 1938 a les 20h als 30 anys a causa d'un flegmó gasós al recte peritoneal a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.640). La seva mort va ser inscrita el dia 11 al RC (Núm.208, foli 35, vol.63). Segons Xaubet possiblement va formar part de la Brigada XIV. L'únic nom italià semblant que he trobat buscant per totes les fonts és el d'Antonio Vita/obello i el de Bartoli Nello, però cap d'aquests soldats va estar ingressat a Mataró. Tampoc coincideix l'edat. Al Registre del Cementiri hi ha un tal Joan Pérez Parera, un espanyol de 29 anys, que va morir el mateix dia a l'Hospital Internacional.

51-Wallingford, George Truitt⁴¹ Soldat nord americà nascut el 14 de setembre de 1909 a Hempstead (Waller County, Texas, EUA). Fill de Thomas i Virginia Dewees. Mariner. El seu àlies era «Wally». Casat amb la portuguesa Marie Otila Agnes Collago (1909-2000) amb qui tingué dos fills que nasqueren a Shangai (Xina): Virginia Marie (1931-2012 o 2017) i Eugene Robert (1933-2013). La família no va saber que havia mort fins al 2002 quan els informaren que havia caigut a Gandesa. Però el cert és que morí el 4 d'abril de 1938 a les 11h als 28 anys a causa

George Truitt Wallingford (1909-1938).

Font: www.findagrave.com

d'una meningitis a l'HI de Mataró. Enterrat el mateix dia al Cementiri dels Caputxins (núm.624). La seva mort va ser inscrita el dia 5 al RC (Núm.194, foli 21, vol.63). Gràcies a aquest enllaç podem observar una [fotografia d'ell](#).

52-Brigadista desconegut procedent de Polònia Soldat polonès de la Brigada XIII que morí el 4 d'agost de 1938 d'edat desconeguda a causa d'una ferida al cap amb hèrnia cerebral a l'HI de Mataró. Enterrat l'endemà al Cementiri dels Caputxins (núm.972). La seva mort va ser inscrita el dia 6 al RC (Núm.427, foli 254, vol.63).

53-Brigadista desconegut Soldat que morí entre el 10 i l'11 d'abril de 1938 a causa d'una ferida a l'HI de Mataró. Enterrat el dia 11 al Cementiri dels Caputxins (núm.638) al Panteó dels Escolapis. La seva mort no va ser inscrita al RC (on hauria d'haver constatat al vol.63). Per poder esbrinar la seva identitat, caldria consultar les dades dels inhumats al Panteó dels Escolapis al Llibre de Panteons del Cementiri o als títols de la propietat, si bé per la raó que hem comentat a la pàgina 5 no crec que es registrés.

4 - EPÍLEG

Després d'aquesta investigació, no podem determinar el nombre exacte de BI inhumats entre 1938-1939 al Cementiri dels Caputxins de Mataró. Cal seguir investigant en la temàtica. Si més no s'ha avançat en la recerca recopilant noves dades de la majoria dels presumptes BI enterrats a la capital del Maresme. Fins i tot he localitzat 5 fotografies que ens permeten visualitzar el rostre d'alguns d'ells i fer-nos-els més propers.

El més rellevant és la troballa de 25 ciutats de procedència i, en algunes ocasions, la localització exacta de l'adreça familiar. Ara l'Ajuntament de Mataró ja té fonaments per iniciar amb la Generalitat de Catalunya els tràmits legals per notificar de manera oficial la mort i inhumació d'aquesta cinquantena de brigadistes internacionals als seus familiars. L'alcalde de Mataró, el Sr. David Bote Paz, s'hi va comprometre a l'Audiència Prèvia del Ple Municipal del 5 de maig de 2017, quan el GRMHM va emetre un [prec](#). L'alcalde també es va comprometre a acollir als familiars dels Brigadistes Internacionals que es localitzin a la nostra ciutat, de la millor manera possible, amb el suport de la Generalitat de Catalunya.

Tant de bo a partir d'aquesta investigació i del treball institucional posterior es puguin localitzar descendents de la cinquantena de Brigadistes Internacionals inhumats a Mataró. Que els puguem rebre a la nostra ciutat i acollir-los com es mereixen per agrair-los de manera fervent i sentida la implicació i ajuda que ens van prestar els seus familiars per la República, la democràcia i la llibertat.

5 - AGRAÏMENTS

Josep Xaubet, Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró, Juli Cuéllar i Plàcid Garcia-Planas (Generalitat de Catalunya, Memorial Democràtic), Dr. Antoni Ribas i Àngels Ribas, Rosa Pasadas (Registre Civil de Mataró), Joan Hans (Gerent Cementiris Metropolitans, Mataró), Josep Maria Cabré i Masjuan (Funerària Cabré-Junqueras, Mataró), Lourdes Prades i Lúdia Martínez (SIDBRINT, UB), Davínia Broto i Javier Hiraldo (Arxiu Jutjats de Mataró), Georgina Sánchez i Alexis Serrano (Arxiu Comarcal del Maresme), Miquel Tuneu (Arxiu Parroquial de Sant Josep de Mataró), Enric Subiñà i Joan Castellà (Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró), Oriol Casanovas i Pare Joan Florensa (Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya, Barcelona) i Rita Baumann, Manuel Cusachs, Ulrich Eumann, Remigi Herrero, Enric Hirujo, Maria Carme Maltas, Elisabeth Noè, Ramon Salicrú i Alan Warren.

6 - FONTS

Arxiu Comarcal del Maresme (Mataró), Arxiu privat de la Funerària Cabré-Junqueras (Mataró), Arxiu Jutjats de Mataró, Arxiu Parroquial de Sant Josep de Mataró, Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya (Barcelona), Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, Registre Civil de Mataró i Registre del Cementiri de Mataró.

Arxius digitals: ACER (França), ALBA (EUA), DOEW (Àustria), RGASPI (Rússia) i SIDBRINT (Catalunya)

BIBLIOGRAFIA CITADA

- AICVAS (1996): AICVAS, *La Spagna nel nostro Cuore 1936-1939. Tre anni di storia da non dimenticare*. Roma: Associazione Italiana Combattenti Volontari Antifascisti di Spagna.
- BAUMANN (1997): Gino Baumann, *Los voluntarios latinoamericanos en la guerra civil española*. CEDOBI. Colección La Luz de la Memoria nº6. San José (Costarica): Editorial Guayacán.
- BRON (1963): Michal Bron (ed.), *Polacy w wojnie hiszpańskiej: 1936-1939*. Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.
- CELADA / GONZÁLEZ DE LA ALEJA / PASTOR (2009): Antonio R. Celada, Manuel González de la Aleja, Daniel Pastor García, *Los internacionales. English-speaking volunteers in the spanish civil war*. Barcelona: Warren & Pell Publishing.
- COLOMER (2006): Margarida Colomer, *La Guerra Civil a Mataró*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- CUSACHS (2012): Manuel Cusachs, *Cementiri dels Caputxins. Cementiri de Mataró* . Fotografies de Ramon Manent i Rodon. Pròleg de Manel Salicrú i Puig. Mataró: Cementiris Metropolitans CGC.
- GONZÁLEZ (2009): Manuel González Moreno-Navarro, *Las Brigadas Internacionales (Guerra Civil Española 1936-1939). Su paso por Cataluña* . Barcelona: PPU.
- GUERRA (2003): Francisco Guerra, *La medicina en el exilio republicano* . Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá.
- LANDAUER (2005): Hans Landauer, *Diccionario de los voluntarios austriacos en la España republicana 1936-1939*. Madrid: Asociación de Amigos de las Brigadas Internacionales.
- MAITRON (1964-1997): Jean Maitron (dir.), *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français*. París: Les Éditions Ouvrières.
- MAYERS (2017): John Mayers, *The last Brigader*, biografia inèdita del brigadista internacional inhumat a Mataró: Victor Robilliard.
- NICOLAU (1981): Ramón Nicolau González (dir.), *Cuba y la defensa de la República Española (1936-1939)*. La Habana (Cuba): Editora Política.
- PUIG-PLA (2005): Josep Puig-Pla, «Tres lluitadors, tres exemples: Llorenç Llovera, José Martín i Maria Sans» dins *Les lliçons de la història. Veterans socialistes homenatjats*. Llibret núm.3. Mataró: PSC, Pp 9-16.
- SALICRÚ (1989): Manel Salicrú Puig, *Crònica del temps de Guerra a Mataró (1936-1939)* . Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria.
- WERNER / HILBERT / WITSTOCK (2016): Abel Werner, Enrico Hilbert, Harald Witstock, *«Sie werden nicht durchkommen»: Deutsche an der Seite der Spanischen Republik und der sozialen Revolution*: Dos volums. Hessen: Verlag Edition AV.
- WHEELER (2005): George Wheeler, *Devolvamos al pueblo su sonrisa. Memorias de un brigadista internacional en la guerra de España* . Madrid: Oberón, grupo Amaya.
- XAUBET (1991): Josep Xaubet Vilanova, «Les Brigades Internacionals a Mataró durant el darrer any de la Guerra Civil (1938)» dins *Sessió d'Estudis Mataronins VIII* . Mataró: Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat de Cultura, Pp:109-112.

7 -ANNEX

TAULA 1: Llista nominal dels brigadistes internacionals inhumats a Mataró confeccionat per Josep Xaubet (1991)

LLISTAT DELS BRIGADISTES ENTERRATS AL CEMENTIRI DE MATARÓ

Data de la mort	Nom	Edat	Nacionalitat	Causa de la mort	Unitat militar
03/04/1938	Gayetano Aparicio Serrano	29	portuguès	ferida	Brigada 38
04/04/1938	Georges Wallingfort	28	texà	contagi	
04/04/1938	Albert Tuarta	28	portuguès	ferida	
??	Desconegut	?	?	ferida	
	Varibel·lo	30	italià	ferida	14 Brig. Intern.
11/04/1938	Paolo Santandrea	31	italià	ferida	12 Brig. Intern.
13/04/1938	Ramón Moreno	31	argentí	malaltia	capità
	Alexandre Cotó	?	francès	ferida	14 Brig. Intern.
16/04/1938	Karl Häusele	40	alemany	malaltia	14 Brig. Intern.
18/04/1938	Erwing Lang	26	alemany *	ferida	Cos sanitari militar
30/04/1938	Henry Tournier	26	francès	malaltia	12 Brig. Intern.
05/05/1938	Stanislas Slauski	26	polonès	malaltia	13 Brig. Intern.
19/05/1938	Eugenio Alonso Guisante	37/39	brasiler **	ferida	15 Brig. Intern.
22/05/1938	Charles Lieboz	40	francès	ferida	12 Brig. Intern.
30/05/1938 ?	Walter Blank	49	alemany	malaltia	metge
	André Berthod	31	francès	contagi	14 Brig. Intern.
30/07/1938	Fleming Shoridan	25	canadenc	ferida	15 Brig. Intern.
30/07/1938	Frank Aia	27	alemany?	ferida	11 Brig. Intern.
31/07/1938	Josep Rurka	37	polonès	ferida	13 Brig. Intern.
01/08/1938	Sawka Kagzan/Kogzan	34	polonès	ferida	13 Brig. Intern.
01/08/1938	Camil Berens	38	alemany	ferida	11 Brig. Intern.
02/08/1938	Maurici Waldent	38	francès	ferida	14 Brig. Intern.
02/08/1938	Lazlo Zeke	43	hongarès	ferida	13 Brig. Intern.
04/08/1938	Desconegut	?	polonès ?	ferida	13 Brig. Intern.
18/08/1938	Jean Belles	24	francès	cremada	xofer
18/08/1938	Georges Patris	32	grec	cremada	xofer
18/08/1938	Attias Bagda	26	algerià	cremada	xofer
25/08/1938	Theodor Bauwoz	24	americà	ferida	15 Brig. Intern.
27/08/1938	Ramiro Ascuy Molina	28	cubà	ferida	15 Brig. Intern.
06/09/1938	Josef Singer	32	austriac	ferida	11 Brig. Intern.
11/09/1938	Josep Ramon Focall	28	uruguaià	ferida	
12/09/1938	Emile Lugot/Lougot	31	francès	ferida	14 Brig. Intern.
20/09/1938	Angel Michaff	32	búlgar	ferida	11 Brig. Intern.?
21/09/1938	Ernesto Scarton	31	italià	ferida	12 Brig. Intern.
24/09/1938	Angelo Pina	30	italià	ferida	12 Brig. Intern.
02/10/1938	Pierre Teyssier	25	francès	ferida	14 Brig. Intern.
06/10/1938	Eric Neumon/Neumann	30	alemany	ferida	11 Brig. Intern.
11/10/1938	Lluís Albert	21	holandès	ferida	
13/10/1938	Víctor Robilliard	26	anglès	ferida	15 Brig. Intern.
13/10/1938	Paolo Belau	30	italià	ferida	12 Brig. Intern.
16/10/1938	Alessandro Manzoni/Masoni	28	italià	malaltia	12 Brig. Intern.
18/10/1938	Filipuk Basili	35	polonès	ferida	13 Brig. Intern.
24/10/1938	Reguer Jedin	19	suec	hemorràgia	
31/10/1938	Picot/Picou Matric	28	francès	ferida	14 Brig. Intern.
01/11/1938	Clement Eveilleau	44	francès	malaltia	14 Brig. Intern.
04/11/1938	Sigurt Sundberg	25	suec	ferida	
08/11/1938	Franz Gebauer	27	austriac	ferida	11 Brig. Intern.
20/11/1938	Alberico Della Dora	31	italià	ferida	12 Brig. Intern.
15/12/1938	Hans Biersack	22 «	alemany	ferida	11 Brig. Inter.
09/01/1939	Antonio Smid	42	estonià ?	malaltia	
03/02/1939	Dante Gastendello	?	italià	ferida	

Data

d'enterrament

Observacions

03/04/1938	No surt en el Registre del Cementiri.	
04/04/1938	Mariner	
04/04/1938		
11/04/1938	No hi surt en el Registre Civil.	10/04/1938
11/04/1938		
11/04/1938		
13/04/1938	No hi surt en el Registre del cementiri.	14/04/1938
15/04/1938		
17/04/1938		
18/04/1938		
01/05/1938		
06/05/1938		
20/05/1938		
22/05/1938		
30/05/1938	No hi surt en el Registre Civil.	03/06/1938
04/06/1938	Bertodin ?	
30/07/1938	Més correcte fóra Sheridan	
30/07/1938		
02/08/1938		
02/08/1938	50 batalló	
02/08/1938		
02/08/1938		
02/08/1938	4rt. batalló	
05/08/1938		
19/08/1938		
19/08/1938		
19/08/1938		
26/08/1938	Baureres	
27/08/1938	En el llibre d'enterraments posa Ascugt	
06/09/1938		
12/09/1938		
12/09/1938		
20/09/1938		
21/09/1938		
24/09/1938		
03/10/1938		
07/10/1938	sergent, 43 batalló, 3a companyia. #	
10/10/1938		
14/10/1938		
14/10/1938	Pablo Belau &	
17/10/1938	portalliteres	
18/10/1938		
24/10/1938		
31/10/1938		
01/11/1938		
05/11/1938		
09/11/1938		
20/11/1938	12 batalló?	
16/12/1938	Caporal, 3 ^a batalló, 1a. Companyia	
09/01/1939	Vé de la clínica 3M.	
07/02/1939	Internacional o italià del CTV ??	

* en el llibre d'enterraments del cementiri posa que és hongarès.

** en el Registre Civil posa que és espanyol.

En data 30 d'abril de 1937, era segent cap de secció (Zug) de la 1a companyia. Servicio Histórico Militar Madrid.

& En els registres de AICVAS no hi consta, és possible que fos un recluta català.
« realment l'edat era de 21 anys.

FONTS: Llibre d'enterraments del cementiri de Mataró, 1936- 1939. Registre Civil, Secció defuncions.

AICVAS: Associació de Veterans italians; i elaboració pròpia.

Servicio Histórico Militar. Madrid

Les unitats en *cursiva* i en blau no estan documentades, són hipotètiques.

NOTES:

1.- [ACER](#) (França), [ALBA](#) (EUA), [DOEW](#) (Àustria), [SIDBRINT](#) (Catalunya) i [RGASPI](#). [SIDBRINT](#) és l'acrònim de *Sistema de Información Digital sobre las Brigadas Internacionales*.

2.- En aquell moment vaig trobar la informació al Fons Austríac i al [RGASPI](#) (Opus 6, Demo 31, Pàgina 10, Imatge 70). Mesos més tard, l'equip del [SIDBRINT](#) va introduir la seva fitxa procedent del llibre de Hans Landauer (2005:234).

3.- [Xaubet](#) també va consultar l'Arxiu Municipal de Mataró, l'Arxiu de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena de Mataró, l'Arxiu de Can Cabré-Junqueras/Cementiri de Mataró, el Servicio Histórico Militar (Madrid) i testimonis orals. L'any 1991 va contactar amb l'Associació Catalana d'Ex-Combatents de la República, l'Assoziacione Italiana Combattenti Antifascisti in Spagna (AICVAS), amb estudiosos de Victor Robilliard, amb l'especialista en brigadistes [Alan Warren](#) i es va cartejar amb metges i infermeres de l'hospital dels Salesians. Entre ells cal destacar [Karl Ignatz Bauer](#) (RGASPI OP6,D79,I13 i 15) i (Guerra 2003:360), [Fritzi Brauer](#) (RGASPI OP6,D79,I43 i 46) i el matrimoni de [Carl](#) i [Rose](#) Coutelle (Guerra 2003:345 i 799) i (Werner 2016:II,116). De tots ells trobem informació al [SIDBRINT](#) que he enllaçat a aquesta nota.

4.- Ajuntament de Mataró. Expedient FOM 114-23 «SOBRE L'OBERTURA D'UNA FOSSA EN EL CEMENTIRI LLOC ANOMENAT «LA PLANA» PER A LA SEPULTURA DELS CADÀVERS PROCEDENTS DELS HOSPITALS I CLÍNQUES MILITARS D'AQUESTA CIUTAT» (25 de juliol de 1938). Document de l'Arxiu Comarcal del Maresme.

5.- Al document es dona a entendre que al Panteó dels Escolapis s'hi enterraren més d'un brigadista, però el cert és que a aquesta dada es contradiu amb la del Llibre del Registre del Cementiri, on només hi consta (entrada núm.638) que al panteó es donà sepultura a un brigadista desconegut (abril de 1938).

6.- Entrevista personal a Josep Maria Cabré Masjuan, Tanatori de Mataró, 2018.

7.- El document «Lista de los legionaris italianos y españoles nacionales caídos por Dios y por la Patria enterrados en la «Sección Militar» del Cementerio Municipal de Mataró», consta de 6 pàgines. Es conserva en força bon estat enmig del Llibre d'Obits núm.9 (1930-1939) a l'Arxiu de la Parròquia de Sant Josep de Mataró. Va ser escrit pel tinent capellà Nobili P. Tranquilo de l'Hospital de Guerra núm.31 del Masnou, i ratificat pel director de la institució, el capità Gianni Dr. Giorgio. Hi figura el logo de la Creu Roja italiana a la portada i el seu segell a la darrera plana. L'11 de març de 1939 va ser entrat a l'Ajuntament de Mataró (entrada núm.532). Es desconeix perquè es troba a la Parròquia de Sant Josep des de fa anys. Al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró hi ha un document complementari, on es detalla amb un dibuix la ubicació dels enterraments d'aquests legionaris.

8.- [SIDBRINT](#), (Celada 2009:418), [RGASPI](#) (Opus 6, Demo 100, Imatges núm.44 i 45) i [Alan Warren](#)

9.- [SIDBRINT](#), [RGASPI](#) (OP6,D586,I94-99) (OP6,D30,I20 i 100) (OP6,D42,I63), (Celada 2009:421) i (Nicolau 1981:293).

10.- [SIDBRINT](#) i [ALBA](#)

11.- (Maitron 1964:363), [SIDBRINT](#), (Celada 2009:424) i [RGASPI](#), (OP6,D845,I41, Núm.100).

12.- (Werner 2016:I,19-20), [SIDBRINT](#) i [RGASPI](#) (OP6,D30,I17) (OP6,D31,I46).

13.- [RGASPI](#) (OP6,D251,I35 i 57,núm.121 i 7) (OP6,D1038,I32).

14.- [SIDBRINT](#), (Werner 2016:I,68), [KFSR](#) i [RGASPI](#) (OP6,D31,I47) (OP6,D30,I18).

15.- [SIDBRINT](#), (Guerra 2003: 53 i 345), (Celada 2007: 120, 125 i 126), (Werner 2016: I,70-71) i [Museu de Colònia](#) (amb alguna imprecisió). Al costat de la seva *Stolpersteine* hi ha la dels seus fills [Hans Walter](#) i [Peter Max](#). L'estudiós de les Brigades Internacionals, Ulrich Eumann, va publicar una fotografia del Dr.Blank al seu compte de [Twitter](#) de quan era radiòleg a Múrcia l'any 1938.

- 16.- (Maitron 1964:397), [SIDBRINT](#) i RGASPI (OP6,D44,I27) (OP6,D1038,I59).
- 17.- (AICVAS 1996:163), [SIDBRINT](#) i RGASPI (OP6,D478,I3).
- 18.- (Maitron 1964:114).
- 19.- (Baumann 1997:224), RGASPI (OP6,D1023,I35 i 37) i [La Columna Uruguaya](#). Crec que es podria trobar més informació al llibre *Papeles de plomo (los voluntarios uruguayos en la Guerra Civil española)* (Ediciones de la Banda Oriental, Montevideo 2017) de Sergio Yanes Torrado, Carlos Marín Suárez i María Cantabrana Carassou, però no m'ha estat possible la seva consulta.
- 20.- [SIDBRINT](#), RGASPI (OP6,D30,I14) (OP6,D646,I71) i (Bron 1963:236).
- 21.- [DOEW](#) i [SIDBRINT](#). Consta la mateixa informació a (Landauer 2005:110) i (Werner 2016:I,164)
- 22.- [ACER](#) i RGASPI (OP6,D30,I90) (OP6,D45,I11).
- 23.- [SIDBRINT](#) i RGASPI (OP6,D41,I31).
- 24.- RGASPI (OP6,D30,I92) (OP6,D45,I57).
- 25.- [SIDBRINT](#), RGASPI (OP6,D30,I93) (OP6,D472,I65 i 92) (OP6, D31,I82) i (AICVAS 1996:284).
- 26.- (Maitron 1964:70-71).
- 27.- (González 2008:192).
- 28.- [SIDBRINT](#) i (Werner 2016:I,365).
- 29.- [SIDBRINT](#), RGASPI (OP6,D478,I10), (AICVAS 1996:365 i 494).
- 30.- [SIDBRINT](#), RGASPI (OP6,D193,I54-57), (Celada, 2009:521) i «The last Brigadier» biografia inèdita escrita per John Mayers.
- 31.- RGASPI (OP6,D30,I29) i (Bron 1963:258).
- 32.- [SIDBRINT](#) i (AICVAS 1996:416).
- 33.- [SIDBRINT](#), RGASPI (OP6,D486,I96) i (AICVAS 1996:422).
- 34.- [SIDBRINT](#) i RGASPI (OP6,D30,I70).
- 35.- [SIDBRINT 1](#) i [SIDBRINT 2](#), RGASPI (OP6,D548,I94), (Celada 2009:455) i [Web Batalló canadenc](#)
- 36.- [DOEW](#), [SIDBRINT](#), RGASPI (OP6,D31,I70) i (Landauer 2005:234).
- 37.- [Bad-Arolsen](#)
- 38.- [SIDBRINT](#)
- 39.- RGASPI (OP6,D30,I33) i (Werner 2016:I,446).
- 40.- RGASPI (OP6,D478,I3 i 10) i (AICVAS 1996:63-65-86-494-528).
- 41.- [ALBA](#), RGASPI (OP6,D845,I95), (Celada 2009:544), [Findgrave](#), [Qwerty](#) i [Legacy](#) (webs a partir dels quals podem saber la seva descendència).